

ОСОБИСТІТЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

III Всеукраїнський психологічний конгрес
з міжнародною участю

20-22 листопада 2014 року

Частина 2

Київ – 2015

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА

III Всеукраїнський психологічний конгрес
з міжнародною участю

ОСОБИСТІТЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

20-22 листопада 2014 року

Частина 2

Київ – 2015

Редакційна колегія:

Максименко С.Д., академік член НАПН України, доктор психол. наук, професор.
Чепельва Н.В., член-кор. НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Балл Г.О.*, член-кор. НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Карамушка Л.М.*, член-кор. НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Моляко В.О.*, академік НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Смульсон М.Л.*, член-кор. НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Титаренко Т.М.*, член-кор. НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Говорун Т.В.*, доктор психол. наук, професор; *Клименко В.В.*, доктор психол. наук, професор; *Кокун О.М.*, доктор психол. наук, професор; *Коваленко А.Б.*, доктор психол. наук, професор; *Максимова Н.Ю.*, доктор психол. наук, професор; *Москаленко В.В.*, доктор філософських наук, професор; *Швалб Ю.М.*, доктор психол. наук, професор; *Гуменюк Г.В.*, кандидат психол. наук; *Кісарчук З.Г.*, кандидат психол. наук; *Куценко Г.В.*, кандидат психол. наук; *Слободяник Н.В.*, кандидат психол. наук.

Статті друкуються в авторській літературній редакції.

III Всеукраїнський психологічний конгрес з міжнародною участю «Особистість у сучасному світі». – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2015. – Ч 2. – 364 с.

ISBN 978-617-571-107-1

Збірка презентує матеріали III Всеукраїнського психологічного конгресу з міжнародною участю "Особистість у сучасному світі". У цих матеріалах отримали висвітлення різноманітні актуальні проблеми сучасної психології, представлені практично всі галузі психологічної науки. Зміст матеріалів багатоаспектно й різнопланово відображає нагальні інтереси й останні важливі доробки сучасної психології в Україні.

Вагомі теоретико-методологічні та історико-психологічні роботи становлять велику самостійну цінність і водночас слугують надійним фундаментом для обґрунтованого психологічного проектування розвитку особистості в сучасних мультикультурних умовах.

Широко й багатовекторно висвітлені різноманітні проблеми психології особистості, в тому числі результати численних експериментальних досліджень. Це передусім висвітлення перспектив та умов всебічного розвитку особистості у просторі культури, який фактично став простором освіти та самоосвіти, саморозвитку, самодетермінації особистості.

Презентовані також досить численні праці, присвячені особливостям професійного становлення особистості, в тому числі коли актуальними є і поява нових професій, і необхідність професійного перенавчання.

Пильну увагу приділено вивченню й підтримці розвитку творчого потенціалу особистості та дослідженню загальних і специфічних проблем становлення обдарованої особистості.

Традиційно найбільше емпіричних досліджень присвячено вивченню та психологічному супроводу особистісних змін: це праці у галузі вікової, педагогічної психології, акмеології, медичної психології, психологічного консультування, психотерапії та інших царинах практичної психології.

Збірка адресована працівникам у галузях наукової та практичної психології, соціальним і медичним працівникам, аспірантам та студентам вишів, учителям і вихователям; вона буде корисною також широкому загалу, небайдужому до сучасної психології.

ISBN 978-617-571-107-1

ББК 88я1(4 Укр)

ЗМІСТ

Максименко С.Д. Теорія психології нужди життєвої енергії	7
---	---

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Аймедов К.В., Харченко Є.М. Аспекти психотерапії в структурі паліативної та хоспісної допомоги	12
Gorbaniuk Julia. Międzypokoleniowa transmisja błędów wychowawczych popełnianych przez matki w doświadczeniu trzech pokoleń kobiet spokrewnionych w linii prostej	15
Клименко В.В. Психофізіологічні механізми утілення задуму особистості ...	20
Лешек Фредерік Коженювські. Безпека Європи в перспективі історичних і сучасних загроз Польщі та України	27
Слюсаревський М.М. Соціальна психологія: погляд у минуле в ім'я майбутнього	30
Чижевський С.О. Практичні напрямки психологічного супроводу боєготовності підрозділів АТО	34
Чепелева Н.В. Самопроекткування особистості у дискурсивному просторі	38
Швалб Ю.М. Воля як атрибут особистості	41

СЕКЦІЯ 1. «Теорія і методологія психології: погляд у майбутнє»

Варе І.С. Смисложиттєві орієнтації особистості – динамічний компонент смислової сфери	48
Волошин В.М. Вплив алкоголю на людину у працях І.О. Сікорського	52
Гупаловська В. Психологічна модель сексуальності	55
Євченко І.М. Особливості телефонного консультування в сучасних реаліях	59
Жовтянська В.В. Теорія смислових трансформацій: вихідні засади та пояснювальний потенціал	62
Зорій Н.І. Методологія пошуку соціально-психологічних механізмів формування соціальної ідентичності особистості	66
Гошовська Д., Гошовський Я. Методологічні генетично-психологічні засади ревіталізації депривованої особистості	69
Кальницька К.О. Концепція трансактивної пам'яті: сутність, ідейні попередники і сучасні тенденції	72
Кононенко О.І. Дослідження прагнення людини до досконалості у вітчизняній психології	75
Лещенко Л.А. Дослідження структури комунікативної компетентності психолога в контексті його діяльності в інтернеті	77
Маслюк А.М. Український персоналізм О. Кульчицького: комплекс меншовартості	80
Музичук О.О. Дослідження проблеми мовлення у другій половині ХХ століття	83
Погорільська Н.І. Переосмислення радянського минулого: психологічний вимір	86
Сергєєва А.В. Структура інтегральної ідентичності з позицій континуально-ієрархічного підходу	90
Скальська Л.О. Психологічний аналіз поняття "культура"	94
Смульсон М.Л. Розвиток інтелекту як психологічне підґрунтя навчання дорослих	98

логів з досвідом науково-практичної діяльності тільки в реальній дійсності дала зниження рейтингу окремих структурних компонентів більшою мірою, ніж група, що має досвід роботи і в Інтернеті, і в "реалі". Це вказує на більш високий рівень комунікативної компетентності у психологів, які мають досвід роботи як у традиційній сфері, так і в Інтернеті, а також свідчить про те, що науково-практична діяльність психолога в Інтернеті впливає на подальший розвиток його професійної комунікативної компетентності. Результати поданого дослідження підтвердили існування відмінностей у структурі комунікативної компетентності психологів, які мають досвід професійної діяльності в Інтернеті, і тих, хто досі працював тільки в традиційній сфері. З'ясування цих змін може, на наше переконання, істотно збагатити уявлення про процеси впливу психологічних особливостей віртуальної реальності на комунікативну компетентність психологів.

Головний висновок, зроблений на підставі аналізу результатів дослідження – зміна комунікативної компетентності психолога відбувається в основному за рахунок додаткових знань і умінь, які отримують розвиток в процесі його професійної діяльності в Інтернеті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієвська В. В. Діяльність психолога як простір мови і мовлення: проблема інтегральної моделі мовно-мовленнєвої компетентності / В. В. Андрієвська // Наукові записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. акад. С. Д. Максименка. -К. : Ніка-Центр, 2009. -Вип. 37. – С. 44-75.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня, 2003. – №5. – С. 34 – 42
3. Лещенко Л.О. Структурний підхід до аналізу комунікативної компетентності психолога в контексті його діяльності в Інтернеті / Л. О. Лещенко // Наукові записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. акад. Максименка С. Д. -К.: Ніка-Центр, 2012. – Вип. 40. – С. 205-219
4. Панкратов В.Н. Эффективное общение: Правила игры: Практическое руководство. – М.: Психотерапия, 2007
5. Петровская Л.А. Общение – компетентность – тренинг: Избранные труды. – М.: Смысл, 2007.

УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРСОНАЛІЗМ О. КУЛЬЧИЦЬКОГО: КОМПЛЕКС МЕНШОВАРТОСТІ

Маслюк А. М.

У своїй концепції українського персоналізму О. Кульчицький наголошував на важливості саморозкриття кожної людини та необхідності повного вияву сучасної української людини, що й має бути запорукою збереження її повного розвитку українського народу в колі європейської спільноти.

До теоретичних-філософських аспектів персоналістичної концепції належать основні праці про психічну структуру людини В. Штерна, Ф. Лерша, З. Фрейда, А. Адлера, К. Юнга. У філософській площині автор використовував погляди М. Шелера, Е. Муньє стосовно ставлення людини до світу, буття, історії та спілкування з іншими особами. Але основним джерелом філософських поглядів О. Кульчицького стала філософія І. Канта. Саме в І. Канта дослідник знаходить два основні принципи філософських роздумів – це критичний раціоналізм та антропологічний підхід до питань філософії.

Критичний раціоналізм є рівночасним збереженням чисто раціональних, категоричних вимог разом з критичною інтерпретацією практичних вимог відчуття основних цінностей: добра, краси та свободи. Такі цінності досягають ретроспективно вимог інтелектуальної інтуїції, тобто спостереження абсолютних ідей в кон-

цепції Сократа. О. Кульчицький розглядає комплекс критичного розуму як поєднання розуму і серця (за Г. Сковородою). А в І. Канта ця концепція завершується в пізнавальній та моральній автономії людини, що є основою її персонального та соціального життя.

Антропологічний підхід І. Канта, тобто розгляд філософських проблем від структурних даних людини та структурних поєднань людини з історичним та космічним навколишнім світом, сприяв структурному аналізу рівнів та ієрархічній побудові можливостей і спрямуванню людини. Така структурна схема людини й буття передбачала дослідження духовної сфери буття і цінностей, які впливають як на людину, так і суспільство. Враховуючи таку філософську концепцію людини, О. Кульчицький доповнив її аналізом українських етнопсихологічних та історично-культурних чинників, а саме: біологічного, геопсихічного (географічного), історичного, соціопсихічного (суспільного), культуроморфічного та глибинно-психологічного. Це дало можливість зрозуміти специфіку української культурної традиції, українських цінностей в сучасній боротьбі за збереження як окремої особистості, так і нації загалом.

Українська психіка для О. Кульчицького ідеальний тип "структури", це взаємозв'язок розуму, волі і серця, до цього типу в меншій або більшій мірі наближається більшість дійсних психік українців" [3].

Аналізуючи структуру психіки українського народу вчений звернув свою увагу на проблему "меншовартості". То чи притаманний українцям "комплекс меншовартості"? Теоретично підґрунтям "комплексу меншовартості", для Олександра Юліановича, слугувало поняття "комплексу неповноцінності" А. Адлера як витіснене в несвідоме почуття, пов'язане з недостатністю сил у виконанні життєвих завдань, а щоб подолати цей комплекс необхідно самоствердитися [1]. Крім того, О. Кульчицький враховував у своїй концепції персоналізму "комплекси" персонального несвідомого З. Фрейда, а також психологію "колективного несвідомого" К. Юнга.

Аналізуючи чинники формування психіки українського народу Олександр Юліанович прийшов до висновку про те, що в ході національної історії в українців сформувався комплекс історичної меншовартості, тобто відчуття, що найкращі зусилля найкращих синів народу, при найкращих сприятливих обставинах закінчувалися невдачами, незважаючи на значний потенціал народу. Вибір на користь "можна б", а не "здійснено", призводить до своєрідного комплексу меншовартості, де історичні невдачі компенсуються високою оцінкою дійсних неполітичної натури культурних цінностей.

О. Кульчицький зазначає: "Тиск історико-політичних обставин і інтроверсія української психіки, її звернення до нутра більше, ніж у світ, створюють такий збіг обставин, що поширює комплекс меншовартості до меж спільного комплексу української спільноти" [2, с. 23]. Тобто, психіці українців притаманний "комплекс меншовартості" як наслідок протиріччя між комфортним внутрішнім світом і несприятливим зовнішнім світом.

Поєднання історичних, суспільних, політичних обставин та інтроверсії української психіки, сприяють поширенню комплексу меншовартості до кордонів спільного комплексу української спільноти. Приналежність до такої національної групи, як український народ, якому ще донедавна заперечували навіть право на мовну самостійність, а це, на думку автора, сприяє появі такого збірного комплексу меншовартості. Так, цей комплекс набирає забарвлення "комплексу кривди" внаслідок розходження між сприятливою самооцінкою власного внутрішнього світу і традицією марності спільних національних зусиль у мало цінному "зовнішньому світі".

Історичні реалії формували в українського народу особливий стан колективної національної свідомості. Однак, протягом століть ніколи не здійснювалися ознаки розвитку і закріплення колективної національної свідомості: 1) неперервність групи – в історії українського народу існували часи занепаду, перерви в національному житті; 2) свідомі ідеї групи – чітко визначеної свідомої ідеї групи не було через географічні умови України і розмитість кордонів, протягом останніх

століть невіддільність історії російської і української, спільна радянська епоха; 3) конфлікти і суперництво з іншими групами – у конфліктах українська національна група не була повноправним суб'єктом історії, оскільки, на жаль, тривалий час становила частини інших держав; 4) цілісність традицій і звичок, що визначають членів групи між собою та групу як цілість – ми можемо констатувати недостатність таких об'єднуючих традицій; 5) розвинена групова організація, різні та спеціалізованих функцій – у суспільному устрої українців переважав один клас – селянський, що не сприяло всебічному розвитку народу [3].

Із історичного досвіду української нації формується національно-політична свідомість у формі символів-міфів, ідея призначення народу, його історичного завдання тощо. Історія діє на психіку людини шляхом прикладів, впливів історичних постатей як зразків для живих (Ярослав Мудрий, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Тарас Шевченко тощо). Тобто в кожному поколінні є свій образ для ідентифікації, хоча вони стають "схемами" недосяжних українських індивідуальностей.

Так в ході історичного розвитку психічного життя українського народу відбувалися селекційні процеси. На думку О. Кульчицького, селекційні дії від печенігів до колективізації відбувалися одним шляхом, а саме, винищували сміливих і завзятих, при цьому залишаючи жити слухняних і покірних. Завзяті, підпорядковані ідеалові оборони честі, волі та віри, героїчної формі життя "vitalheroica", впродовж віків гинули в широкому полі, а обережні йшли в лісову смугу і формувалася у них вже зовсім інша психіка. Геопсихічний вплив формував психіку "татарських людей" – рід громадського зла "vita minima", як можливість переходу в "анабіотичний стан" захищеного життя: творчості за всяку ціну та будь-якими способами. Це виражається в народній поезії – "тихше води, ніжче трави", "покірне теля дві мами ссе", "моя хата з краю, нічого не знаю", тобто життя проявляється відходом у себе, звуженням зовнішньої життєвої експансії до мінімуму. Інтровертоване зосередження життя на власному "Я" визначається замкненістю вдачі, обороною проти витрати енергії в напрямі об'єкта світу, настороженим ставленням до оточення і часто також: зверненням психічної енергії на розбудову внутрішнього життя.

"Комплекс меншовартості" має низку наслідків. Наприклад, надкомпенсація може йти в різних напрямках, зокрема у надмірному наголошуванні, ніби наявного почуття своєї сили і значення, що лише ускладнює пошук виходу з складної ситуації.

"Комплекс кривди" може компенсуватися у вірі в ідеалізований світ правди, братерства й вселюдських ідей. Цю компенсацію наочно нам демонструють сучасні події в Україні. Значна кількість жителів України вірить у те, що нам має допомогти захід подолати зовнішнього ворога. А захід, в першу чергу, думає про себе, тому необхідно ворога долати власними силами. Цікаво Олександр Юліанович характеризує такий наслідок "комплексу меншовартості" як агресію. Людина в стані, який викликає комплекс меншовартості, має всі причини виявляти ворожість до детонаторів комплексу, але, не маючи змоги їх виразити назовні, змушена їх придушувати. Ми висловлюємо свої думки в досить обмеженому колі перевірених часом друзів, добрих знайомих, обережно на роботі, анонімно у соціальних мережах.

Вплив найглибших шарів "колективного несвідомого" на формування української психіки цілком позитивний. Основою українського колективного несвідомого можна вважати злеянію в переживаннях і життєвих досвідах хлібороба – архетипову "magnumater" – добру землю. Для характерології українського народу має важливе значення те, що архетипова констеляція його "колективного несвідомого" свідчить про добру первісність і первісну доброту найглибшої сфери української психіки.

Сучасна криза в Україні також пов'язана з комплексом меншовартості, який виявився через настанову реактивної агресії (ворожості), і не в обмеженому середовищі, а на всій території України ("Дістали!"). На наш погляд, суть справи полягає не в фактичній неповноцінності, оскільки критерії повноцінності і досконалості умовні, відносні. Справа у відчутті, генералізованому відчутті неповноцінності, яке викликає накопичення сил і слугує імпульсом до дії, тобто, відбулося свідоме вивільнення енергії українського народу проти несправедливості.

О. Кульчицький вбачає і шляхи подолання комплексу меншовартості. Комплекс історичної меншовартості можливо подолати, але не за рахунок надкомпенсації, яка буде виражатися у зовнішніх атрибутах, тобто святкуванні патріотичних свят, ходінні в вишиванках, з прапорами, вусами тощо. А в поглибленому аналізі співвідношення сил і можливостей між людиною і дійсністю соціального, політичного чи історичного характеру.

Наприклад, ми не можемо змінити історичної дійсності, але можемо до певної міри вплинути на її розуміння і сприймання. Зокрема, Російська імперія віками формувала "комплекс меншовартості" в українців, оскільки це було їй вигідно і потрібно для збереження своєї імперії. Політика, яку провадила до цього часу Росія, стосовно "неповноцінності української нації", призвела до того, що значна частина українців сприймають зовнішні події через призму "страждання" – це наш хрест, наш шлях, яким ми маємо покірно йти. Ми безпомічні, ми не можемо нічого, ми краще будемо страждати – це "зручна позиція". Не дивлячись на те, що нам нав'язують "комплекс меншовартості", слід відмітити значний внесок у розвиток Росії саме українців. Наприклад, 90 % вищого духовенства Російської імперії у XVII-XVIII ст. були українцями або вихідцями з України. Найкращих вчених Києво-Могилянської академії забирала собі Москва. Г. Челпанов відкрив у Росії перший Інститут психології і вважається великим російським вченим, хоча народився в Маріуполі, сформувався як вчений в Україні, викладав в університеті Святого Володимира, а вже потім переїхав до Москви. І такі "росіяни" вистаєє і в XXI ст.

Події соціально-політичного життя в Україні 2014 року спростовують міфи про "старшого брата, братній народ, дружбу, спільну історію, спільне коріння" тощо. Український народ, а особливо молодь, усвідомили, що "нікогда мы не будем братьями ни по крови, ни по матери". Таким чином, розуміння і сприйняття історичної дійсності сприяє подоланню "комплексу меншовартості". О. Кульчицький вказує на те, що особистість має бути свідомо скоригована у вихованні, але це питання потребує подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адлер А. О нервическом характере. Под ред. Э. В. Соколова / Пер. с нем. И. В. Стефанович. – СПб. : Университетская книга, 1997. – 388 с.
2. Кульчицький О. "Риси характерології українського народу" / Енциклопедія Українознавства – I (загальна частина) Мюнхен – Нью-Йорк, 1949. – Том 2. – С. 708-718.
3. Кульчицький О. Український персоналізм / Олександр Кульчицький, Мюнхен-Париж : УВУ, 1985. – С. 192.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЯ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Музичук О.О.

В українській психології в середині другої половини ХХ століття розвивалися новітні напрями, що охоплювали всебічні проблеми психічного життя людини. На високому рівні знаходилися методичні засоби, але в той же час не існувало чіткої методологічної основи для їх підґрунтя. Вивчалися нові феноменальні явища, що були зосереджені на внутрішньому житті особистості, на її інтроспективних переживаннях, на особливостях розвитку мовлення особистості. Зовнішнє мовлення відображається з допомогою помітних ознак, а внутрішнє мовлення функціонує по зовні непомітних закономірностях, що є достовірними тільки для самої особистості, де й сама особистість встановлює критерії його розвитку.

У другій половині ХХ століття у психологічних надбаннях існували певні точки зору, щодо виникнення внутрішнього мовлення. Одна з них – точка зору Л.С.Ви-

Трансформація медичного знання потребує також і нових методологічних принципів та підходів. Пошуки нових шляхів, традиційно, проводять до філософії та методології науки, а також до історії конкретної науки, вивчення якої дозволяє виявити внутрішні закономірності її розвитку, відмінні риси сучасного стану, невирішені проблеми і перспективи. Отже, трансформаційний процес, як процес парадигмальних змін, являє собою єдність критично-рефлексивного аналізу даної галузі знання та дослідження її філософсько-психологічних і логіко-методологічних передумов і засад. У сучасному знанні цей процес відбувається на засадах системно-ієрархічної методології. Системні принципи (цілісності, ієрархічності, організованості, доцільності, різноманітності функцій та зв'язків із навколишнім середовищем) і, навіть, принципи побудови принципів, загальноновизнані і достатньо вивчені.

Існує методологічна настанова на виявлення і дослідження аспектів функціонування систем, як їх саморозвитку. Сучасні ідеї когеренції і кооперативних ефектів, які були відкриті сучасним природознавством, зокрема фізикою нерівномірних процесів, нелінійною динамікою і породженою ними синергетикою на сьогодні стають усе більш поширеними в науковому середовищі.

Інша методологічна настанова пов'язана з концепцією інтерпретації знання, що трансформується (у межах природо-, соціо-, психо-, антропо-, теоцентризму). Результат системного дослідження значною мірою залежить від того, у яких поняттях інтерпретується концептуальне знання, у межах якої трансформаційної моделі описуються зміни й отримані результати. Це пов'язано з тим, що розуміння, на відміну від опису і пояснення, ґрунтується не на дедукованих з основного змісту знання законах, принципах і основах, а використовує ціннісно-значеннєві засади та критерії їх отримання, застосування і розвитку.

Отже, очевидно, що більшість методологічних ідей сучасної медицини, об'єднуються навколо загального концептуального стрижня – системного, цілісного розгляду досліджуваних явищ і процесів. Системному підходові належить головна роль не тільки у здійсненні переходу від емпіричного розгляду до побудови, доказу і використання теорії, але й в загальному процесі трансформації теорії і практики медицини.

Також очевидно, що дотепер не створена загальна теорія здоров'я, її філософсько-психологічна методологія, не визначені політична і правова доміанти. Серед ключових соціальних проблем, яким не надається відповідна увага на державному рівні – низька культура здоров'я населення і повільне реформування освіти, спрямоване на забезпечення освіти, що зберігає здоров'я. Для цього слід застосувати нові принципи освіти, скерованої на збереження здоров'я, зокрема – цілісність, безперервність, систематичність, саморозвиток і самоорганізацію, моральне ставлення до здоров'я, гуманність і патріотизм.

Підписано до друку 22.01.2015. Формат 60 x 84/¹⁶
Гарнітура Ukrainian Pragmatica. Друк офс. Папір офс.
Ум.-друк. арк. 28,45. Обл.-вид. арк. 21,37.
Наклад 300 прим. Зам. 8

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія KB № 15729-4201P від 18.08.2009 р.

ДП «Інформаційно-аналітичне агентство»
01001, Київ – 1, вул. Еспланадна, 4-6, оф. 419-2.
Тел./факс (044) 287-03-79